

دوماهنامه علمی - پژوهشی

۱۲، ش ۱ (پیاپی ۶۱) فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۰، صص ۳۹۹-۴۲۵

مقایسه توالی صفات در زبان‌های روسی و فارسی

محمد رضا محمدی^{۱*}، محبوبه علیاری شوره‌دلی^۲، علی سعادت^۳

۱. دانشیار گروه زبان روسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۲. دانشیار گروه زبان روسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۳. کارشناس ارشد زبان روسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

پذیرش: ۹۹/۰۴/۰۸

دریافت: ۹۹/۰۱/۲۷

چکیده

یکی از عوامل مهم اثرگذار در ترجمه صحیح هر جمله و یا گروه‌واژه، رعایت توالی واژگان به‌کار رفته در آن است که بی‌توجهی به آن می‌تواند مفهوم جمله یا گروه‌واژه را به‌طور کامل تغییر دهد. در این پژوهش تلاش می‌شود بر اساس ۳۲۰ نمونه جمع‌آوری‌شده از فرهنگ‌های روسی - فارسی و همچنین پیکره ملی زبان روسی، توالی صفات در سطح گروه‌واژه در زبان‌های روسی و فارسی بررسی و مقایسه شود. در پژوهش حاضر، درصدد یافتن پاسخ به این پرسش هستیم که توالی صفات در زبان روسی از چه قاعده‌ای پیروی می‌کند و آیا می‌توان الگوی ثابتی برای ترجمه آن‌ها از زبان روسی به زبان فارسی ارائه کرد؟ نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند در بهبود روند ترجمه و آموزش آن از زبان روسی به فارسی و بالعکس اثرگذار باشد. تجزیه و تحلیل نمونه‌های جمع‌آوری‌شده نشان می‌دهد تنها در نیمی از موارد توالی صفات در زبان‌های روسی و فارسی دارای تطابق کامل هستند و در سایر نمونه‌ها ترجمه آن‌ها در زبان فارسی از الگوی ثابتی پیروی نمی‌کند.

واژه‌های کلیدی: صفت، توالی صفت، گروه‌واژه، زبان روسی، زبان فارسی.

۱. مقدمه

یکی از مسائل مهم در یادگیری زبان خارجی توجه به قواعد مربوط به توالی واژگان است و داشتن گنجینه غنی از واژگان به تنهایی نمی‌تواند در بیان صحیح جملات مؤثر باشد. در بسیاری از موارد با تغییر جایگاه کلمات، مفهوم نیز به طور کامل تغییر می‌کند. تقدم و تأخر قرارگیری صفات مختلف نسبت به یکدیگر و نسبت به موصوف در یک جمله یا گروه واژه و همچنین چگونگی حفظ و انتقال این توالی به هنگام ترجمه به زبان فارسی از مشکلات عمده زبان‌آموزان و مترجمان در این حوزه است.

این پژوهش درصدد پاسخ‌گویی به این پرسش است که توالی صفات در زبان روسی از چه قاعده‌ای پیروی می‌کند و آیا می‌توان الگوی ثابتی برای ترجمه آن‌ها از زبان روسی به زبان فارسی ارائه کرد؟

فرضیه پژوهش بر این است که در زبان روسی معمولاً صفت کیفی پیش از صفت نسبی قرار می‌گیرد. ضماین صفتی هم بر صفات کیفی و نسبی مقدم می‌شود و ترجمه آن‌ها از زبان روسی به زبان فارسی از الگوی ثابتی پیروی نمی‌کند.

در پژوهش حاضر، بر اساس ۳۲۰ مثال جمع‌آوری شده از فرهنگ‌های روسی به فارسی و اسکانیان، اوفچینیکوا، میرزابیگیان و نمونه‌هایی از پیکره ملی زبان روسی، توالی صفات با محوریت موصوف در زبان روسی و نحوه ترجمه و انتقال آن‌ها به زبان فارسی مورد بررسی و مقایسه قرار می‌گیرد. توالی صفات در دو زبان روسی و فارسی تاکنون به شکل مقایسه‌ای بررسی نشده است که این امر از نوآوری‌های پژوهش حاضر محسوب می‌شود. هدف از انجام این پژوهش ارائه قاعده مشخص برای توالی صفات در زبان روسی و بررسی و مقایسه میزان تطابق و یا عدم تطابق این توالی به هنگام ترجمه به زبان فارسی است.

۲. پیشینه تحقیق

منابعی که در آن‌ها به توالی اجزای کلام و به خصوص توالی صفات پرداخته شده، محدود است. از جمله منابع روسی که در این زمینه نگاشته شده‌اند می‌توان به کتاب کرلیوا^۱ (1986) با عنوان *توالی واژگان در زبان روسی*^۲، کتاب‌های روزنتال^۳ (2008, 2001) با عنوان‌های

راهنمای زبان روسی، سبک‌شناسی عملی و دستور معاصر زبان روسی^۴ و رساله سیروتینینا^۵ (۲۰۰۳) با عنوان *توالی واژگان در زبان روسی*^۶ اشاره کرد. در این منابع نقش‌های دستوری، معنایی و ارتباطی توالی واژگان در زبان روسی بررسی شده است. همچنین، در پایان‌نامه خسروآبادی^۷ (۲۰۱۰) با عنوان *تحلیل مقابله‌ای ترتیب اجزای کلام، ظرف زمان و مکان در جملات ساده خبری (در نوشتار زبان‌های روسی و فارسی)*^۸ نیز شباهت‌ها و تفاوت‌های توالی ظروف مکان و زمان در دو زبان روسی و فارسی بررسی شده است. در برخی از کتاب‌های دستور زبان فارسی از جمله ارژنگ (۱۳۹۴)، باطنی (۱۳۸۹)، وحیدیان کامیار (۱۳۹۴)، لازار (۱۳۸۹) و غیره نیز به جایگاه صفات نسبت به دیگر اجزای کلام در سطح گروه‌واژه و یا جمله پرداخته شده است. علاوه بر کتاب‌های ذکر شده در برخی از مقالات نیز توالی واژگان و صفات در زبان فارسی مورد بررسی قرار گرفته است که در میان آن‌ها می‌توان به مقاله نعمت‌زاده (۱۳۷۵) با عنوان «پارامتر هسته و نمایه‌سازی: مقایسه‌ای بین گروه اسمی انگلیسی و فارسی» و همچنین مقاله راسخ مهند و ثمری (۱۳۹۶) با عنوان «توالی صفات در زبان فارسی» اشاره کرد که در این مقاله نویسندگان متغیرهای مختلف اثرگذار بر توالی صفات در زبان فارسی از جمله متغیرهای واجی، نحوی، معنایی، بار عاطفی و غیره را مورد بررسی قرار می‌دهند و متغیر واجی را مهم‌ترین عامل در پیش‌بینی توالی صفات در زبان فارسی معرفی می‌کنند. در ایران کتاب یا مقاله‌ای که به صورت تطبیقی میان زبان روسی و فارسی به بررسی توالی صفات پرداخته باشد، مشاهده نشد و این امر از نوآوری‌های پژوهش حاضر محسوب می‌شود.

۳. صفت در زبان‌های روسی و فارسی

صفت در زبان روسی، یکی از اجزای کلام است که ویژگی‌های مختلف موصوف را بیان می‌کند، از نظر جنس و شمار تغییر می‌کند و فرم کوتاه و بلند دارد (Русская грамматика). (1980, p. 540 در خصوص دسته‌بندی صفات در زبان روسی، نظرات مختلفی وجود دارد. روزنتال، والگینا، کاساتکین، گوژدیف صفات روسی را به سه دسته تقسیم می‌کنند که عبارت‌اند از: ۱. صفات کیفی (качественное прилагательное)، ۲. نسبی (относительное прилагательное)، ۳. ملکی (притяжательное прилагательное). صفات کیفی خصوصیات شیء را بدون ارتباط با اشیای دیگر بیان می‌کند؛ مانند ساختمان بلند (высокое

здание، صفات نسبی ویژگی یک شیء را از طریق ارتباط آن با شیئی دیگر بیان می‌کند: آب پرتقال *апельсиновый сок* و صفات ملکی مالکیت یک شیء را نسبت به شخص معین یا حیوانی را بیان می‌کند: لانهٔ روباه *лисыя нора* (Розенталь, 2008, pp.198-199). زبان‌شناسانی چون یارتسوا، رزنتال و آخمانوا، علاوه بر دسته‌بندی صفات به کیفی، نسبی و ملکی، گروهی از ضمایر را نیز که به لحاظ معنایی و دستوری با صفات مطابقت دارند صفات ضمیرگونه می‌نامند. در زبان روسی معمولاً صفت کیفی پیش از صفت نسبی قرار می‌گیرد. صفات ضمیرگونه هم بر صفات کیفی و نسبی مقدم می‌شود. ترتیب قرار گرفتن صفات و صفات ضمیرگونه در زبان روسی را می‌توان به صورت ذیل نشان داد:

ОМП/НМП ¹⁰	УМП	ПМП	КП	ОП	С
<i>все</i>	<i>эти</i>	<i>наши</i>	<i>Серые</i>	<i>меховые</i>	<i>Пальто</i>
<i>все</i>	<i>эти</i>	<i>их</i>	<i>Жёлтые</i>	<i>берёзовые</i>	<i>Листья</i>
<i>каждая</i>	<i>такая</i>	<i>ваша</i>	—	—	<i>статья</i>
<i>другой</i>	—	<i>наш</i>	—	—	<i>Сосед</i>
<i>всякий</i>	<i>такой</i>	—	—	<i>принципиальный</i>	<i>Спор</i>
<i>какой-то</i>	—	<i>твой</i>	—	—	<i>знакомый</i>
<i>многие</i>	—	<i>его</i>	—	—	<i>рассказы</i>

در زبان فارسی، صفت، واژه یا گروهی از واژگان است که توضیحی دربارهٔ اسم می‌دهد و یکی از خصوصیات اسم از جمله حالت، مقدار، شمار و مانند آن را بیان می‌کند. صفت از حیث مفهوم ۶ گونه است: (۱) صفت بیانی، (۲) صفت اشاره‌ای، (۳) صفت شمارشی، (۴) صفت پرسشی، (۵) صفت تعجبی، (۶) صفت مبهم (احمدی گیوی، ۱۳۹۴، ص. ۱۱۰). صفت از حیث چگونگی همراهی با موصوف به دو دسته صفت پیشین و پسین تقسیم می‌شود. صفتهای پیشین همانطور که از نامشان پیداست پیش از موصوف و صفتهای پسین پس از موصوف می‌آیند. از جمله صفتهای پیشین فارسی می‌توان به صفتهای اشاره، پرسشی و تعجبی اشاره کرد. صفتهای بیانی پسین محسوب می‌شوند و صفتهای شمارشی و مبهم نیز می‌توانند هم پیشین و هم پسین باشند (نوبهار، ۱۳۸۹).

کامیار دربارهٔ توالی صفات در زبان فارسی می‌نویسد: در زبان فارسی، وابسته‌های پسین و پیشین اسم وجود دارد که در بطن این وابسته‌ها، صفات هم قرار دارند. برای مثال،

وابسته‌های پسین اسم عبارت‌اند از نشانه جمع، صفت شمارشی ترتیبی نوع دو، صفت بیانی، مضاف‌آلیه و یای نکره که ترتیب قرارگیری این وابسته‌ها در کتاب کامیار به شکل زیر نشان داده شده است (کامیار، ۱۳۹۴، ص. ۸۶):

هسته	نشانه جمع	صفت شمارشی ترتیبی ۲	صفت بیانی	مضاف‌آلیه	ی نکره
مرد	ان/ها		بزرگ		ی
برادر			کوچک	من	
برادر		دوم		من	

وابسته‌های پیشین اسم شامل یک نکره، صفت اشاره، صفت پرسشی، صفت تعجبی، صفت مبهم، صفت شمارشی اصلی، صفت شمارشی ترتیبی، صفت عالی و شاخص می‌شود که کامیار در کار خود ترتیب قرارگیری آنها را به شکل زیر نشان داده است (کامیار، ۱۳۹۴، ص. ۷۲):

یک نکره	صفت اشاره	صفت پرسشی	صفت تعجبی	صفت مبهم	صفت شمارشی اصلی	صفت شمارشی ترتیبی	صفت عالی	شاخص	هسته
-	این	-	-	-	دو	-	-	-	کتاب
-	-	کدام	-	-	دو	-	-	-	کتاب
-	-	-	عجب	-	دو	-	-	-	کتاب+ی
-	این	-	-	هر	دو	-	-	-	کتاب
-	همین	-	-	-	-	چهارمین	-	آقا	پسر
-	همان	-	-	-	-	-	بزرگ-ترین	-	درخت
یک	-	-	-	-	-	-	-	-	دانشمند

چنانچه هسته گروه اسمی، هم صفت و هم مضاف‌آلیه داشته باشد ابتدا صفت می‌آید: «در بزرگ خانه». چنانچه صفت پس از مضاف‌آلیه قرار بگیرد، وابسته مضاف‌آلیه است: «در خانه بزرگ» (همان، ص. ۷۹).

۴. بررسی مقایسه‌ای توالی صفات در زبان‌های روسی و فارسی

در این پژوهش، براساس ۳۲۰ گروه‌واژه گردآوری‌شده از فرهنگ‌های روسی به فارسی، توالی صفات

کیفی، نسبی و صفات ضمیرگونه را با محوریت موصوف در دو زبان بررسی خواهیم کرد.

الف) مقایسه توالی صفات در گروه‌واژه‌های متشکل از اسم و دو صفت نسبی

در میان نمونه‌های جمع‌آوری شده ۱۴۰ مورد از گروه‌واژه‌های روسی از یک اسم (C) و دو صفت نسبی ($OP_2 + OP_1$) تشکیل شده‌اند. این گروه‌واژه‌های روسی به روش‌های مختلفی به زبان فارسی ترجمه می‌شوند که در ذیل به این روش‌ها پرداخته می‌شود.

۱. در ۳۳ مورد از ترجمه‌ها شاهد تطابق کامل میان زبان‌های روسی و فارسی به لحاظ توالی اجزای گروه‌واژه‌های مذکور هستیم، با این تفاوت که در زبان روسی معمولاً صفات پیش از اسم و در زبان فارسی بعد از اسم قرار می‌گیرند. لیکن به لحاظ فاصله صفت نسبی به اسم، تطابق کامل بین دو زبان مشاهده می‌شود. گفتنی است هم در زبان روسی و هم در زبان فارسی نزدیک‌ترین صفت به اسم بیش از بقیه ویژگی اسم را بیان می‌کند. در جدول ۱ نمونه‌هایی از این گروه‌واژه‌ها و ترجمه آن‌ها به زبان فارسی نشان داده شده است:

جدول ۱: شیماهای عمومی حداقلی متشکل از دو صفت نسبی

Table 1: Minimum general schemas consisted of two relative adjectives

مثال از فرهنگ واسکانیان						
	OP_2	OP_1	C	معادل فارسی		
1.	баллистическая	противоракетная	система	بالستیک	ضدموشکی	سیستم
	3	2	1	3	2	1
مثال از فرهنگ اُچپینیکوا						
	OP_2	OP_1	C	معادل فارسی		
2.	районный	исполнительный	Комитет	محلی	اجرائیه	کمیته
	3	2	1	3	2	1
مثال از فرهنگ میرزابیگیان						
	OP_2	OP_1	C	معادل فارسی		
3.	химический	атомный	вес	شیمیایی	اتمی	وزن
	3	2	1	3	2	1

۲. در ۴۲ مورد توالی اجزای تشکیل‌دهنده گروه‌واژه‌های مذکور در زبان روسی و فارسی یکسان است، لیکن نحوه بیان صفت‌های نسبی روسی به زبان فارسی متفاوت است. بدین

معنا که در ۱۷ مورد صفت نسبی اول و در ۲۳ مورد صفت نسبی دوم به شکل اسم به زبان فارسی ترجمه شده است. در ۲ مورد هر دو صفت نسبی به شکل اسم به زبان فارسی ترجمه شده‌اند که در جدول ۲ نمونه‌هایی از این موارد نشان داده شده است:

جدول ۲: شمایای عمومی حداقلی متشکل از دو صفت نسبی تطابق کامل در توالی و عدم تطابق در نحوه بیان صفات نسبی

Table 2: Minimum general schemas consisted of two relative adjectives Full compliance in order and non-conformity in the way of expressing relative adjectives

مثال از فرهنگ واسکانیان						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
				1..۱	автоматическая	телефонная
	3	2	1	۳	۲	۱
مثال از فرهنگ اُچینیکوا						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
				2..۲	Московский	государственный
	3	2	1	۳	۲	۱
مثال از فرهنگ واسکانیان						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
				3..۳	шахматная	турнирная
	3	2	1	۳	۲	۱

۲. در ۶۵ مورد توالی گروه‌واژه‌های روسی متشکل از یک اسم (C) و دو صفت نسبی (OP₁ ++ OP₂) با ترجمه آن‌ها به زبان فارسی تطابق ندارد:

جدول ۳: شمایای عمومی حداقلی متشکل از دو صفت نسبی عدم تطابق توالی صفات در دو زبان

Table 3: Minimum general schemas consisted of two relative adjectives Inconsistency of adjective order in both languages

مثال از فرهنگ واسکانیان						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
				1.	межконтинентальная	баллистическая
	3	2	1	۲	۳	۱

مثال از فرهنگ اُچینیکوا						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
2..۱	народный	демократический	строй	دموکراتیک	توده ای	سازمان
	3	2	1	۲	۳	۱
مثال از فرهنگ میرزابیگیان						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
3..۲	параллельный	колебательный	контур	نوسان دهنده	موازی	مدار
	3	2	1	۲	۳	۱

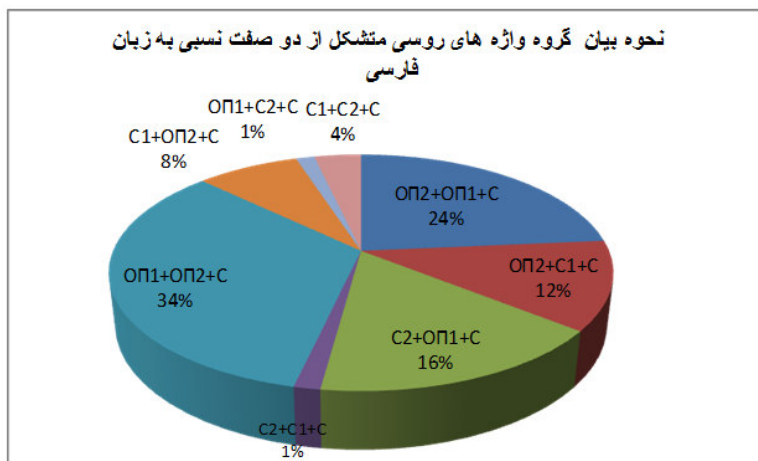
۴. در ۱۸ مورد از ۶۵ گروه واژه علاوه بر تفاوت در توالی اجزای گروه واژه نحوه بیان صفت نسبی روسی نیز به زبان فارسی متفاوت است: در ۱۱ مورد صفت نسبی اول و در ۲ مورد صفت نسبی دوم به شکل اسم به زبان فارسی ترجمه شده است. در ۵ مورد هر دو صفت نسبی به شکل اسم به زبان فارسی ترجمه شده اند که در جدول ۴ نمونه هایی از این موارد نشان داده شده است:

جدول ۴: شیماهای عمومی حداقلی متشکل از دو صفت نسبی عدم تطابق در توالی صفات و نحوه بیان صفات نسبی در دو زبان

Table 4: Minimum general schemas consisted of two relative adjectives Inconsistency of adjective order and non-conformity in the way of expressing relative adjectives in both languages

مثال از فرهنگ اُچینیکوا						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
1.	международный	женский	День	زنان	بین المللی	روز
	3	2	1	۲	۳	۱
مثال از فرهنگ میرزابیگیان						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
2..۳	трубный	рычажный	ключ	اهرم دار	لوله	آچار
	3	2	1	۲	۳	۱
مثال از فرهنگ واسکانیان						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
3..۴	пусковое	ракетное	устройство	موشک	پرتاب	دستگاه
	3	2	1	۲	۳	۱

در دیاگرام زیر نحوه بیان و توالی گروه واژه‌های متشکل از دو صفت نسبی به زبان فارسی آورده شده است. منظور از C1 و C2 در دیاگرام زیر به ترتیب صفت نسبی شماره ۱ و ۲ است که با اسم به زبان فارسی ترجمه شده است.

نمودار ۱: نحوه بیان گروه واژه‌های روسی متشکل از دو صفت نسبی به زبان فارسی

Diagram1: Way of expressing Russian phrases consisted of two relative adjectives in Persian

ب) مقایسه توالی صفات در گروه‌واژه‌های متشکل از اسم + صفت نسبی + صفت کیفی
 ۵۰ مورد از مثال‌های روسی جمع‌آوری شده از اسم (C) + صفت نسبی (OP) + صفت کیفی (КП) تشکیل شده‌اند. در زبان روسی غالباً صفات نسبی پیش از صفات کیفی قرار می‌گیرند. در ترجمه این گروه‌واژه‌ها از روش‌های زیر استفاده شده است:
 ۱. در ۲۸ مورد تطابق کامل به لحاظ توالی و نحوه بیان صفات در دو زبان مشاهده می‌شود:

جدول ۵: شیماهای عمومی حداقلی متشکل از یک صفت نسبی و یک صفت کیفی
تطابق کامل در توالی و نحوه بیان صفات

Table 5: Minimum general schemas consisted of a relative adjective and a qualitative adjective
Full compliance in order and in the way of expressing adjectives

مثال از فرهنگ واسکانیان						
	КП	ОП	С	معادل فارسی		
1.	благоприятная	политическая	атмосфера	مساعد	سیاسی	فضای
	3	2	1	۳	۲	۱
مثال از فرهنگ آفچینیخوا						
	КП	ОП	С	معادل فارسی		
2.	новая	экономическая	политика	جدید	اقتصادی	سیاست
	3	2	1	۳	۲	۱
مثال از فرهنگ میرزابیگیان						
	КП	ОП	С	معادل فارسی		
3.	эффeктивный	атомный	заряд	مؤثر	اتمی	بار
	3	2	1	۳	۲	۱

۲. در ۲۲ مورد توالی صفات در دو زبان متفاوت است و در زبان فارسی صفت نسبی بعد از صفت کیفی قرار می‌گیرد:

جدول ۶: شیماهای عمومی حداقلی متشکل از یک صفت نسبی و یک صفت کیفی
عدم تطابق در توالی صفات

Table 6: Minimum general schemas consisted of a relative adjective and a qualitative adjective
Inconsistency of adjective order

مثال از فرهنگ واسکانیان						
	КП	ОП	С	معادل فارسی		
1.	Высшая	партийная	школа	حزبی	عالی	آموزشگاه
	3	2	1	۲	۳	۱

مثال از فرهنگ آفچینیکوا						
2.	КП	ОП	С	معادل فارسی		
	великая	отечественная	Война	میهنی	کبیر	جنگ
3	2	1	۲	۳	۱	
مثال از فرهنگ میرزابیگیان						
3.	КП	ОП	С	معادل فارسی		
	основная	первичная	Группа	اول	اصلی	گروه
3	2	1	۲	۳	۱	

۲. در ۷ مورد از ۲۲ گروه‌واژه علاوه بر عدم تطابق در توالی صفات، نحوه بیان صفت نسبی روسی نیز به زبان فارسی متفاوت است و با اسم به زبان فارسی بیان شده است:

جدول ۷: شیماهای عمومی حداقلی متشکل از یک صفت نسبی و یک صفت کیفی

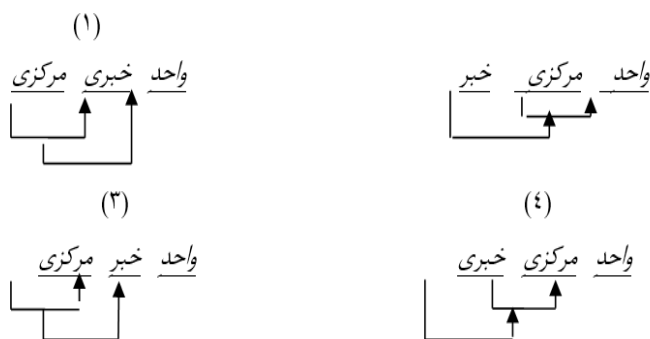
عدم تطابق در توالی و نحوه بیان صفات

Table 7: Minimum general schemas consisted of a relative adjective and a qualitative adjective

Inconsistency of adjective order and non-conformity in the way of expressing adjectives

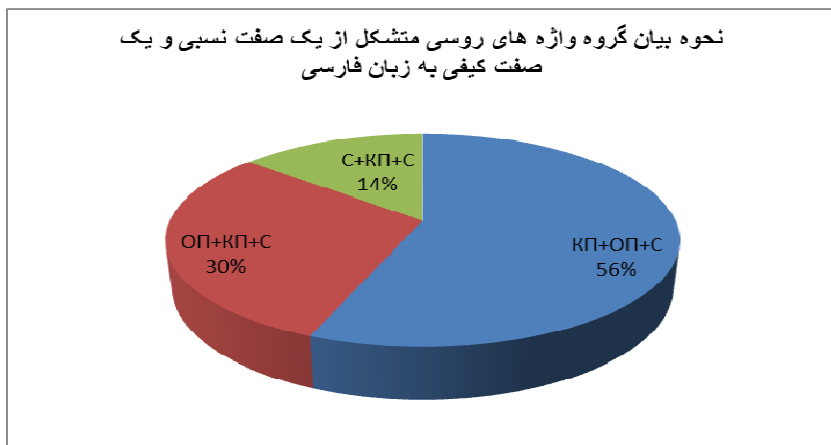
مثال از فرهنگ واسکانیان						
1.	КП	ОП	С	معادل فارسی		
	центральное	информационное	агентство	خبر	مرکزی	واحد
3	2	1	۲	۳	۱	
مثال از فرهنگ آفچینیکوا						
2.	КП	ОП	С	معادل فارسی		
	красные	кровяные	шарики	خون	قرمز	گلبول‌های
3	2	1	۲	۳	۱	
مثال از فرهنگ میرزابیگیان						
3.	КП	ОП	С	معادل فارسی		
	красный	никелевый	колчедан	نیکل	سرخ	پیریت
3	2	1	۲	۳	۱	

گفتنی است در زبان فارسی، اگر هسته گروه اسمی از صفت و اسم تشکیل شده باشد، ابتدا صفت قرار می‌گیرد. بنابراین، در ترجمه *центральное информационное агентство* نمی‌توان توالی روسی را رعایت کرد و واحد خبر مرکزی ترجمه صحیح نیست. خبر مرکزی یعنی خبری که مرکزی است یا مربوط به مرکز است. اما در ترکیب «واحد مرکزی خبر» – همانطوری که در زبان فارسی هم این‌گونه گفته می‌شود – چنین برمی‌آید که یک واحدی وجود دارد مرکزی یا مربوط به مرکز و به خبر اختصاص دارد. ترکیب واحد خبر مرکزی و واحد مرکزی خبر از نظر مفهوم متفاوت هستند. توالی کلمات به صورت واحد مرکزی خبری یا واحد خبری مرکزی در برگردان ترکیب *центральное информационное агентство* به فارسی نیز نسبت به واحد خبر مرکزی درست و منطقی‌تر است. حالت‌های مختلف معادل فارسی این مثال را می‌توان بدین صورت نشان داد:

در مثال ۳، معادل فارسی را نمی‌توان به صورت *پیپریت نیکل سرخ* در کنار هم قرار داد، چون پیپریت است که سرخ است و نه نیکل. نیکل سفید و نقره‌ای است. بنابراین، ترتیب قرارگیری به شکل *پیپریت سرخ نیکل* درست است. با توجه به مثال‌های بررسی شده، می‌توان گفت که هنگام چیدمان معادل‌های فارسی باید آنچه را که در فارسی تثبیت شده است، در نظر گرفت.

در دیاگرام زیر نحوه بیان و توالی گروه‌واژه‌های متشکل از یک صفت نسبی و یک صفت کیفی به زبان فارسی آورده شده است.

نمودار ۲: نحوه بیان گروه واژه های روسی متشکل از یک صفت نسبی و یک صفت کیفی به زبان فارسی
Diagram 2: Way of expressing Russian phrases consisted of a relative adjective and a qualitative adjective in Persian

ج) مقایسه توالی صفات در گروه واژه های متشکل از اسم + دو صفت کیفی
 در ۲۴ مورد گروه واژه ها از یک اسم (C) و دو صفت کیفی (КП₂+ КП₁) تشکیل شده اند:
 در ۱۱ مورد تطابق کامل در نحوه بیان و توالی صفات دیده می شود:

جدول ۸: شمای کلی عمومی حداقلی متشکل از دو صفت کیفی تطابق کامل
Table 8: Minimum general schemas consisted of two qualitative adjectives
 Full compliance

مثال از فرهنگ واسکانیان						
	КП ₂	КП ₁	С	معادل فارسی		
1.	огромная	моральная	Сила	عظیم	معنوی	نیروی
	3	2	1	۳	۲	۱
مثال از فرهنگ اُچینیکوا						
	КП ₂	КП ₁	С	معادل فارسی		
2.	всеобщее	обязательное	обучение	همگانی	اجباری	تعلیم
	3	2	1	۳	۲	۱

مثال از فرهنگ میرزابیگیان						
3.	КП ₂	КП ₁	С	معادل فارسی		
	однополосное	короткое	замыкание	یک قطبی	کوتاه	اتصال
3	2	1	۳	۲	۱	

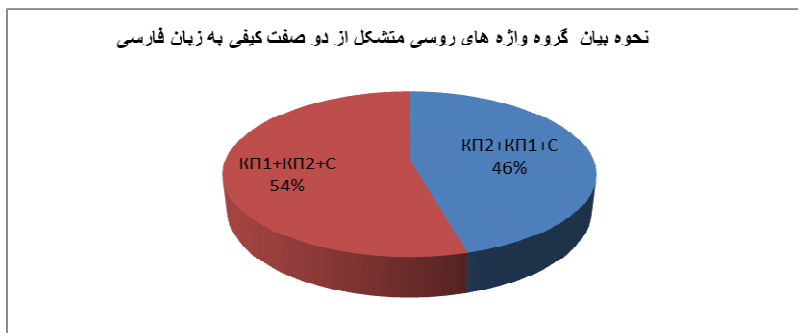
در ۱۳ مورد عدم تطابق دیده می‌شود و توالی صفات در دو زبان متفاوت است:

جدول ۹: شمایای عمومی حداقلی متشکل از دو صفت کیفی عدم تطابق

Table 9: Minimum general schemas consisted of two qualitative adjectives non-conformity

مثال از فرهنگ واسکانیان						
1.	КП ₂	КП ₁	С	معادل فارسی		
	целенаправленная	и сознательная	деятельность	و آگاهانه	هدفمند	فعالیت
3	2	1	۲	۳	۱	
2.	положительные	и отрицательные	моменты	و منفی	مثبت	نکته‌ها
	3	2	1	۲	۳	۱

در زبان فارسی، چنانچه دو صفت کیفی هم‌پایه باشند، جابه‌جایی بین آن‌ها امکان‌پذیر است؛ مانند مثال‌های بالا که با حرف ربط «و» هم‌پایه شده‌اند. برای مثال، فرقی بین نکته‌های مثبت و منفی و نکته‌های منفی و مثبت وجود ندارد، اما اگر صفات کیفی و نسبی هم‌پایه نشوند و با کسره اضافه به هم بیوندند، نزدیک بودن صفت به اسم اهمیت پیدا می‌کند. بدین معنا که «هر چه فاصله هسته و صفت بیشتر باشد به مقدار اطلاعاتی که آن صفت مفروض بیان می‌کند، محدودتر است» (نعمت‌زاده، ۱۳۷۵)، به طوری که نکته‌های مثبت منفی مثبت‌تر از نکته‌های منفی مثبت است و نکته‌های منفی مثبت، منفی‌تر از نکته‌های مثبت منفی است. در دیگرام زیر نحوه بیان و توالی گروه‌واژه‌های متشکل از دو صفت کیفی به زبان فارسی آورده شده است.

نمودار ۳: نحوه بیان گروه واژه های روسی متشکل از دو صفت کیفی به زبان فارسی

Diagram 3: Way of expressing Russian phrases consisted of two qualitative adjectives in Persian

د) مقایسه توالی صفات در گروه واژه های متشکل از اسم + صفات مرکب پیوندیافته با خط تیره

در ۷۵ مورد، گروه واژه روسی در ترکیب خود دو صفت دارد که با یک خط تیره به هم وصل شده اند. مثال های بررسی شده نشان می دهند که در این موارد ممکن است هر دو صفت کیفی یا نسبی باشند و یا یک صفت کیفی و دیگری نسبی باشد که با یک خط تیره به هم وصل شده اند. چنانچه صفتی نسبی و دیگری کیفی باشد به لحاظ توالی غالباً صفت کیفی پیش از صفت نسبی قرار می گیرد. در زبان روسی غالباً صفتی که ویژگی غالب را نشان می دهد قبل از خط تیره قرار می گیرد و از اسم فاصله دارد؛ برای مثال در ترکیب экспортно-импортный банк (بانک صادرات و واردات) براساس ساختار روسی می توان نتیجه گرفت که این بانک در درجه اول روی صادرات کار می کند تا واردات یا در گروه واژه персидско-русский словарь (فرهنگ لغت فارسی به روسی) ساختار روسی نشان می دهد که در لغت نامه مذکور کلمات از فارسی به روسی ترجمه می شوند. لیکن در ترجمه به زبان فارسی توالی بالعکس دیده می شود و صفتی که در زبان روسی غالب است در زبان فارسی به اسم نزدیک می شود. در ترجمه به زبان فارسی به جای خط تیره از حرف اضافه «به»، حرف ربط «و» یا کسره اضافه استفاده می شود. در جدول ۱۰ نمونه هایی از این گونه صفات آورده شده است:

جدول ۱۰: صفات مرکب پیوندیافته با خط تیره

Table 10: Compound adjectives joined by the hyphen

مثال از فرهنگ واسکانیان					
OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
экспортно-	импортный	банк	و واردات	صادرات	بانک
3	2	1	۲	۳	۱
مثال از فرهنگ آفچینیگوا					
OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
синхронно-	оптическое	бомбометание	و اپتیک	همزمان	بمباران
3	2	1	۲	۳	۱
مثال از فرهنگ میرزابیگیان					
OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
персидско-	русский	словарь	پروسی	فارسی	کتاب لغت
3	2	1	۲	۳	۱
مثال از فرهنگ میرزابیگیان					
KP ₂	KP ₁	C	معادل فارسی		
ударно-	вращательное	бурение	دوار	ضربه‌ای	لنگرگاه حفاری
3	2	1	۲	۳	۱

ه) مقایسه توالی صفات در اختصارات متشکل از اسم + صفت

در میان مثال‌های جمع‌آوری شده، تعدادی اختصار وجود دارد که در ترکیب خود دو صفت نسبی دارند. ترتیب قرارگیری صفات در این ترکیبات، هم در معادل روسی و هم در معادل آن‌ها به زبان فارسی، همانند بندهای بررسی شده قبلی است.

جدول ۱۱: اختصارات متشکل از دو صفت

Table 11: Abbreviations consisted of two adjectives

مثال از فرهنگ واسکانیان						
	OP ₂	OP ₁	C	معادل فارسی		
1.	Московский	автомобильный	завод (A3)	مسکو	اتومبیل-ساز	کارخانه
	3	2	1	۳	۲	۱

مثال از فرهنگ واسکانیان						
	ОП ₂	ОП ₁	С	معادل فارسی		
2.	Болгарская	коммунистическая	партия (БГП)	بلغارستان	کمونیست	حزب
	3	2	1	۳	۲	۱
3.	Всемирная	Метеорологическая	организация (ВМО)	هواشناسی	جهانی	سازمان
	3	2	1	۲	۳	۱
4.	Всемирный	почтовый	союз (ВПС)	پستی	جهانی	اتحادیه
	3	2	1	۲	۳	۱

(و) مقایسه توالی صفات در گروه‌واژه‌های متشکل از اسم + صفات کیفی و نسبی + صفات ضمیرگونه اشاره، توصیفی و ملکی

در ۳۷ گروه‌واژه جمع‌آوری شده، تعدادی از صفات ضمیرگونه^{۱۲} با صفات کیفی و نسبی ترکیب شده‌اند. در زبان روسی، صفات ضمیرگونه پیش از اسم قرار می‌گیرند، لیکن معادل‌های فارسی آن‌ها، هم پیش از اسم و هم پس از آن قرار می‌گیرد. صفات ضمیرگونه روسی در زبان فارسی با صفت و یا ضمیر بیان می‌شوند. در زبان فارسی، ضمائر ملکی وجود ندارد. برای بیان مالکیت از ضمائر شخصی یا ضمائر متصل که نقش وابسته دارند، استفاده می‌شود. ضمائر شخصی و همچنین ضمیر انعکاسی پس از اسم قرار می‌گیرند و مالکیت را می‌رسانند (Рубинчик, 2001, P.170). در جدول ۱۲ به برخی از نمونه‌ها اشاره می‌شود:

جدول ۱۲: شمای عمومی حداقلی متشکل از صفات کیفی و نسبی، صفات ضمیری اشاره، توصیفی و ملکی

Table 12: Minimum general schemas consisted of qualitative adjectives, relative adjectives, demonstrative pronominal adjectives, attributive adjectives and possessive adjectives

مثال از فرهنگ واسکانیان						
	УМП/ОМП/ПМП	КП/ОП	С	معادل فارسی		
۱.	свои	законные	права	خود	قانونی	حقوق
	3	2	1	۳	۲	۱
۲.	свой	патриотический	долг	خود	میهن پرستانه	وظیفه
	3	2	1	۳	۲	۱

مثال از فرهنگ واسکانیان						
۳.	своя	новая	картина	ش	جدید	تابلوی
	3	2	1	۳	۲	۱
۴.	этот	скромный	подарок	ناچیز	هدیه	این
	3	2	1	۳	۱	۳
۵.	наши	культурные	связи	ما	فرهنگی	روابط
	3	2	1	۳	۲	۱
۶.	любой	возможный	путь	ممکن	طریق	هر
	3	2	1	۳	۱	۳
۷.	какой-либо	Конкретный	срок	مشخصی	مهلت	هرگونه
	3	2	1	۳	۳	۱
۸.	какой-нибудь	—	журнал	ای	مجله	—
	2	—	1	۲	۱	—
۹.	какой-то	—	человек	ی	شخص	—
	2	—	1	۲	۱	—

همانطور که از جدول ۱۲ مشخص است صفت ضمیرگونه ЭТОТ با صفت اشاره «این»، صفت ضمیرگونه ملكی наш با ضمیر شخصی «ما»، صفت ضمیرگونه توصیفی ЛЮБОЙ با صفت مبهم «هر»، صفت ضمیرگونه ملكی СВОЙ با ضمیر انعکاسی «خود» و یا ضمیرمتصل —_ش، صفات ضمیرگونه مبهم КАКОЙ-ТО, КАКОЙ-НИБУДЬ, КАКОЙ-ЛИБО با «یای نکره» به زبان فارسی بیان شده‌اند. روابط وابستگی بین مثال‌های مذکور را می‌توان بدین صورت نشان داد:

با بررسی مثال‌های جمع‌آوری شده از پیکره ملی زبان روسی مشخص شد که صفات ضمیرگونه توصیفی ЛЮБОЙ و ДРУГОЙ اگر با هم استفاده شوند صفت ضمیرگونه ЛЮБОЙ پیش از ДРУГОЙ قرار می‌گیرد و چنانچه صفت دیگری نیز باشد هر دوی این ضمائر قبل از

آن صفت می‌آیند، لیکن در ترجمه فارسی صفت مبهم «هر» (любой) بدون کسره اضافه پیش از اسم و صفت مبهم «دیگر» (другой) پس از اسم قرار می‌گیرد:
любой другой рядовой работник - هر کارگر عادی دیگر

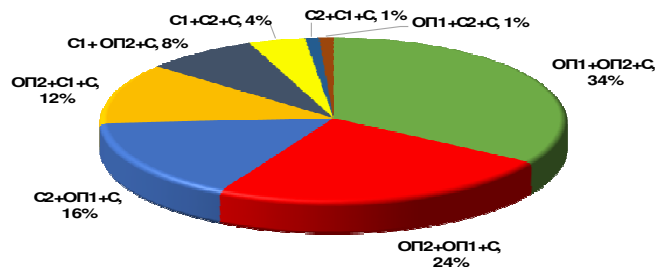
۵. نتیجه

از پژوهش حاضر نتایج زیر به دست آمد:

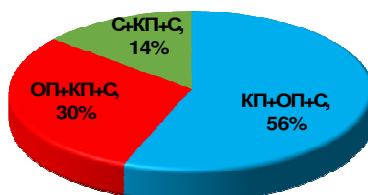
- تجزیه و تحلیل ۳۲۰ نمونه جمع‌آوری شده نشان می‌دهد در زبان روسی، صفات پیش از اسم قرار می‌گیرند، صفات ضمیرگونه پیش از صفات کیفی و نسبی، و صفت کیفی پیش از صفت نسبی قرار می‌گیرد. در صورتی که گروه‌واژه از دو صفت نسبی و یا دو صفت کیفی تشکیل شود نزدیک‌ترین صفت به اسم بیش از بقیه ویژگی اسم را بیان می‌کند. برای صفات روسی می‌توان شمای کلی زیر را ارائه داد:

ОП ₁ /НМ ₁	УМ ₁	ПМ ₁	КП	ОП	С
все	Эти	наши	серые	меховые	пальто

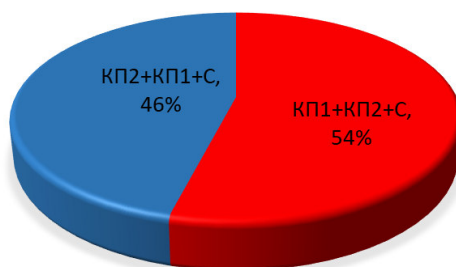
- مقایسه گروه‌واژه‌های روسی و همچنین اختصارات با شمای $ОП_2+ОП_1+C$ با ترجمه فارسی آن‌ها نشان می‌دهد در ۵۳ درصد موارد توالی اجزای تشکیل‌دهنده گروه‌واژه در دو زبان یکسان است، هرچند در ۲۹ درصد از آن، صفت روسی به شکل اسم به زبان فارسی بیان شده است. شماها و درصد معادل‌های فارسی بدین شکل است:

- ۵۶ درصد گروه واژه‌های روسی با شمای $KП+OП+C$ نیز با توالی مشابه به زبان فارسی ترجمه شده است. شماها و درصد معادل‌های فارسی بدین شکل است:

- ۴۶ درصد گروه واژه‌های روسی با شمای $KП_2+KП_1+C$ با توالی مشابه به زبان فارسی ترجمه شده است:

- بررسی معادل‌های فارسی نشان می‌دهد در ۵۶ درصد موارد صفت نسبی روسی به شکل اسم به زبان فارسی ترجمه شده است.

- در زبان روسی در گروه واژه‌هایی که ۲ صفت با خط تیره به هم وصل شده‌اند صفتی که ویژگی غالب را نشان می‌دهد قبل از خط تیره قرار می‌گیرد و از اسم فاصله دارد، لیکن در ترجمه آن‌ها به زبان فارسی توالی بالعکس دیده می‌شود و صفتی که در زبان روسی غالب است در زبان فارسی به اسم نزدیک می‌شود. در ترجمه به زبان فارسی به جای خط تیره از حرف اضافه «به»، حرف ربط «و» و یا کسره اضافه می‌تواند استفاده شود.

- توالی صفات و صفات ضمیرگونه در زبان روسی و معادل‌های فارسی آن‌ها را می‌توان

به شکل زیر نشان داد:

معادل روسی						معادل فارسی					
ОМП /НМП	УМП	ПМП	КП	ОП	С	ЛМ/ОВМ	КП	ОП	С	УП	НП
6	5	4	3	2	1	4	3	2	1	5	6
все	эти	наши	красивые	каменные	церкви	ما	زیبای	سنگی	کلیساهای	این	همه

- تجزیه و تحلیل نمونه‌های جمع‌آوری شده نشان می‌دهد تنها در نیمی از موارد توالی صفات در زبان‌های روسی و فارسی دارای تطابق کامل هستند و در سایر نمونه‌ها ترجمه آنها در زبان فارسی از الگوی ثابتی پیروی نمی‌کند. بنابراین می‌بایست اجزای معادل فارسی را به گونه‌ای در کنار هم قرار داد که با قواعد دستور زبان فارسی و آنچه در زبان فارسی معمول و تثبیت شده است، مطابقت داشته باشد.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. Крылова
2. *Порядок слов в русском языке*
3. Розенталь
4. *Справочник по русскому языку. Практическая стилистика ; Современный русский язык.*
5. Сиротинина
6. *Порядок слов в русском языке*
7. خسروآبادی
8. *Сопоставительный анализ порядка слов, обстоятельства времени и места в простых повествовательных предложениях*
9. لازم به ذکر است که از این قسمت به بعد، عمده جداول ارائه شده، جهت سهولت در تجزیه و تحلیل، توسط نگارندگان مقاله تهیه و ارائه شده است.
۱۰. صورت کامل اختصارات ارائه شده روسی پس از منابع آورده شده است.
11. Abbreviation
12. Pronominal adjective

۷. منابع

- احمدی گیوی، ح.، و انوری، ح. (۱۳۹۰). *دستور زبان فارسی* ۱. تهران: فاطمی.
- ارژنگ، غ.ر. (۱۳۹۴). *دستور زبان فارسی امروز*. تهران: قطره.
- افچینیکوا، ای. ک. (۱۳۸۱). *فرهنگ روسی به فارسی*. مشهد: جاودان خرد.
- باطنی، م.ر. (۱۳۸۹). *توصیف ساختمان دستوری زبان فارسی بر بنیاد یک نظریه عمومی زبان*. تهران: امیرکبیر.
- راسخ مهندس، م.، و ثمری، ط. (۱۳۹۶). *توالی صفات در زبان فارسی*. *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۱ (۳)، ۲۱-۷.
- لازار، ژ. (۱۳۹۳). *دستور زبان فارسی معاصر*. تهران: هرمس.
- نعمت‌زاده، ش. (۱۳۷۵). *پارامتر هسته و نمایه‌سازی: مقایسه‌ای بین گروه اسمی انگلیسی و فارسی*. *پژوهش‌نامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۱ (۱۲)، ۲۷-۳۲.
- نوبهار، م. (۱۳۸۹). *دستور کاربردی زبان فارسی*. تهران: رهنما.
- وحیدیان کامیار، ت.، و عمرانی، غ.ر. (۱۳۹۴). *دستور زبان فارسی* ۱. تهران: سمت.

References:

- Ахманова О. С. (1966). *Словарь лингвистических терминов*. - М.: Советская энциклопедия.
- Валгина Н. С. и др. (2002). *Современный русский язык*. - М.: Логос.
- Восканян Г. А. (2008). *Русско-персидский словарь*. - М.: АСТ: Восток-Запад.
- Гвоздев А. Н. (1958). *Современный русский литературный язык*. - М.: Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР.
- Крылова О. А., Хавронина С. А. (1986). *Порядок слов в русском языке*. - М.: «Русский язык».
- *Лингвистический энциклопедический словарь* (1998) / под ред. В. Н. Ярцевой. - М.: «Большая Российская энциклопедия».

- Мирзабейган Ж. М. (1973). *Русско-персидский политехнический словарь*. – М.: Советская энциклопедия.
- Розенталь Д. Э. и др. (2008). *Современный русский язык*. – М.: Айрис пресс.
- Розенталь Д. Э. (2001). *Справочник по русскому языку. Практическая стилистика*. – М.: «ОНИКС 21 век»: Мир и образование.
- Рубинчик Ю. А. (2001). *Грамматика современного персидского литературного языка*. – М.: «Восточная литература».
- *Русская грамматика* (1980). – М.: Наука.
- Сиротинина О. Б. *Порядок слов в русском языке*. – М.: Едиториал УРСС, 2003.
- Хосроабади Х. (2010). *Сопоставительный анализ порядка слов, обстоятельства времени и места в простых повествовательных предложениях* (в русской и персидской письменной речи), маг.дисс., – Тегеран: Университет «Тарбиат Модарес».

References:

- Ahmadi, Givi, H. & Anvari, H. (2006). *Persian Language Grammar 1*. Fatemi [In Persian].
- Akhmanova, O.S. (1966). *Dictionary of linguistic terms*. Soviet Encyclopedia. [In Russian].
- Arzhang, Gh.R. (2015). *Modern Persian Grammar*. Nashre Ghatreh. [In Persian].
- Bateni, M.R. (2010). *The Description of Grammatical Structure of Persian Language based on a General Theory of Language*. Amirkabir. [In Persian].
- Gvozdev A.N. (1958). *Modern Russian literary language*. State Educational and Pedagogical Publishing House of the Ministry of Education of the RSFSR. [In Russian].
- Khosroabadi H. (2010). *Comparative analysis of word order, the circumstances*

of time and place in simple narrative sentences (in Russian and Persian written speech). M.A. Thesis. Tarbiat Modares University .[In Russian].

- Krylova, O. A. & Khavronina, S. A. (1986). *Word order in Russian Sentences. Russian language* .[In Russian].
- Lazard, G. (2014). *A Grammar of Contemporary Persian*. Hermes. [In Persian].
- Linguistic Encyclopedic Dictionary (1998) / Ed. V. N. Yartseva. Moscow: The Great Russian Encyclopedia. [In Russian].
- Mirzabeigyan, Zh.M. (1973). *Russian-Persian polytechnical dictionary*. Soviet Encyclopedia. [In Russian].
- Nematzadeh, Sh. (1996). Head parameter: Comparison between the Persian and English nominal group. *Iranian Journal of Information Processing & Management*. 12(1), 27-32. [In Persian].
- Nobahar M. (2010). *The Applied Persian Grammar*. Rahnama. [In Persian].
- Ovchinnikova, I.K. (1965). *Russian-Persian Dictionary*. Sovetskayaentsiklopediya.
- Rasekh-Mahand M. & Samari, T. (2017). *Adjectives' order in Persian. Persian language and Iranian dialects*. 1(3), 7-21. [In Persian].
- Rosenthal, D.E. (2001). *The Russian language guide. Practical stylistics*.-M.: ONIKS 21 vek: Mir i obrazovanie. [In Russian].
- Rosenthal, D. E. (2008). *Modern Russian language*. Moscow: Airis-press. [In Russian].
- Rubinchik , Y. A. (2001). *Grammar of modern Persian literary language*. Vostochnaya Literatura [In Russian].
- *Russian Grammar* (1980). Moscow: Nauka .[In Russian].
- Sirotnina, O.B. (2003). *The word order in the Russian language*. Editorial URSS .[In Russian].
- Vahidian Kamyar, T. & Gholam Reza, O. (2015). *Persian Language Grammar*. SAMT. [In Persian].

- Valgina, N.S. et al. (2002). *Modern Russian language*. Logos. [In Russian].
- Voskanyan, G. A. (2008). *Russian-Persian dictionary*. AST: Vostok-Zapad.

۸. اختصارات

КП	прилагательное Качественное	صفت کیفی
КП _۱	Качественное прилагательное номер один	صفت کیفی شماره یک
КП _۲	Качественное прилагательное номер два	صفت کیفی شماره دو
ЛМ	Личное местоимение	ضمیر شخصی
НМП	Неопределённое местоименное прилагательное	صفت ضمیرگونه مبهم
НП	Неопределенное прилагательное	صفت مبهم
ОВМ	Определительно-возвратное местоимение	ضمیر انعکاسی
ОМП	Определительное местоименное прилагательное	صفت ضمیرگونه توصیفی
ОП	Относительное прилагательное	صفت نسبی
ОП _۱	Относительное прилагательное номер один	صفت نسبی شماره یک
ОП _۲	Относительное прилагательное номер два	صفت نسبی شماره دو
ПМП	Притяжательное местоименное прилагательное	صفت ضمیرگونه ملکی
С	Существительное	اسم
УП	Указательное прилагательное	صفت اشاره
УМП	Указательное местоименное прилагательное	صفت ضمیرگونه اشاره